

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมประชาธิปไตย ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า การศึกษาคือเครื่องมืออันสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจ ในด้านการเมือง หรือในด้านสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว ต้องอาศัยกำลังคนเป็นปัจจัยสำคัญ เมื่อประเทศประกอบด้วยประชากร คุณภาพของประชากร จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีต่อความเจริญของประเทศ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันตอนหนึ่งว่า

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ เมื่อยานเมืองประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศย่อมทำได้สะดวกราบรื่น ใคผลที่แน่นอน และรวดเร็ว¹

ซึ่งทั้งนี้การศึกษาจะบรรลุผลตามความมุ่งหวังนี้ได้ก็อยู่ที่ตัวจักร อันสำคัญคือครู เพราะครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดคุณภาพของการศึกษาของชาติ ครูจะต้องเป็นผู้ที่ให้การอบรม สั่งสอน แนะนำ และชี้แนวทางแก่อนุชนใหม่มีความรู้ ความสามารถ อันจะเป็นรากฐานในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการพัฒนาประเทศ บุญสม มาร์ติน ได้กล่าวถึงความสำคัญ

---

¹พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช "พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ครูใหญ่และนักเรียน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน", มิตรครู (15 สิงหาคม 2520), หน้า 3.

ของครูไว้ว่า "ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในทาง ภายทอวิชาการ และวิชาชีพด้านต่าง ๆ เป็น ผู้ที่ช่วย เสริมสร้าง พัฒนาคุณภาพและคุณสมบัติอันดีงามให้แก่เยาวชนของชาติ เป็นผู้ช่วยสร้าง สรรค์ความ เจริญก้าวหน้าให้แก่ชุมชนและส่วนรวม ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ครู เป็นเสมือนผู้ แฉวดวงวิถีชีวิตของคนและชาติใหม่ไปสู่ทิศทางที่ถูกทองและ เกิดประโยชน์มากที่สุด"

เมื่อครูมีความสำคัญต่อการ ศึกษา ในฐานะที่เป็นผู้ให้การศึกษาหรือจัดการ เรียนการ สอนแก่นัก เรียนแล้ว ผลของการให้การศึกษาของครูยัง เกี่ยวข้องกับคุณภาพของครู ควบ สมรรถภาพของครู จึง เป็น เครื่องส่ง ผลต่อคุณภาพของการ ศึกษาโดยส่วนรวม หากครูคุณภาพดี การ ศึกษาของประเทศย่อมดีด้วย ทั้งนี้เพราะครู เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการ เรียนของ เด็ก เป็นอย่าง ยิ่ง ดังนั้นครู และการฝึกหัดครู จึง เป็นปัจจัยต่อการ ะบวนการ ศึกษาของชาติ ขอประ ภาของพระ เจ้า ลูกยาเธอ พระ องค์เจ้ากิติยากร ภัทร ลักษณะที่ทรง แสดงถึงสาเหตุของความบกพร่องของการ จัดการ ศึกษาแก่ทวยราช ธิราช ใน ะยะเริ่มแรก ในรัชสมัยของพระ บาทสมเด็จพระ จุลจอม เกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ว่า "ครูที่สอนนั้นมีความรู้จริง แต่ยังไม่ใ้มีการ ฝึกหัดที่จะเป็นครู มีแต่ความรู้ ไม่รู้จะสอน อย่างใด" คำประ ภานั้นก็สะท้อนให้เห็นว่า การ เป็นครูนั้นมีไ้เป็นไ้คงาย ๆ จะต้องผ่านการ ฝึกอบรมอย่าง ดีมาก่อนจึงจะเป็นครูไ้ ควบ เหตุนี้เองโครงการ ศึกษา พ.ศ. 2411 ที่ประ ภาศ ไซในรัชกาลดังกล่าว จึงไ้ย้ถึงความสำคัญของการ ฝึกหัดครู ดังใจความตอนหนึ่งว่า "...การ ศึกษาในปัจจุบันและอนาคตก็ต่องครู เป็นที่ตั้ง ครูไ้แล้วก็ให้การศึกษาเล่าเรียนดี การ ใหญ่ของกรมศึกษาธิการคือ ฝึกหัดครูไ้ดีแล้วเป็นทางจริง ๆ ที่จะให้การศึกษาเล่าเรียนใน บ้านเมืองดำเนินสู่ทางเจริญ เพราะฉะนั้นในการที่จะสร้างและตั้ง โรงเรียนฝึกหัดครูนี้ เป็น

¹ บุญสม มาร์ติน, "คำปราศรัยเนื่องในวันครู ณ หอประชุมคุรุสภา วันที่ 6 มีนาคม 2521", วารสารมิตรครู 20 (15 กุมภาพันธ์ 2521):6.

ระยะแรก และเป็นการสำคัญของกรมศึกษาธิการ"¹

การฝึกหัดครูจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะการศึกษาเบื้องต้น คือระดับประถมและมัธยม ยิ่งการศึกษาพัฒนาและขยายตัวมากขึ้นเท่าไร การฝึกหัดครูก็ยิ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้นเท่านั้น ดังคำบรรยายตอนหนึ่งของ กอ สวัสดิคพานิช ที่กล่าวเนื่องในโอกาสสัมมนาผู้บริหารวิทยาลัยครูว่า "...อนาคตของประเทศขึ้นอยู่กับสถานศึกษาฝึกหัดครู ถ้าผลิตครูที่มีลักษณะเหมาะสมที่จะเป็นครูให้แก่โรงเรียน ก็ต้องนับว่าท่านได้ทำประโยชน์อย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศไทย"²

สถาบันฝึกหัดครูทุกแห่ง มีจุดมุ่งหมายหลักที่เหมือนกันคือ การผลิตครูที่มีความสามารถเพื่อปฏิบัติงานในหน้าที่ครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชีระ บุญเจริญ ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบของสถาบันการผลิตครูไว้ว่า "สถาบันการฝึกหัดครูทั้งระดับวิทยาลัยครูและมหาวิทยาลัย เป็นผู้รับผิดชอบในการผลิตครู โดยตั้งเป้าหมายในการผลิตครูให้มีปริมาณพอกับความต้องการ และมีคุณภาพดี"³ ในการดำเนินการผลิตครูทุกสถาบันต้องถือนโยบายที่จะต้องผลิตครูให้มีคุณภาพเป็นครูที่มีความสามารถในการสอนที่จะออกไปเป็นครูในแต่ละท้องถิ่น และต้องใส่ใจกับการฝึกหัดอย่างดียิ่งจากสถาบันฝึกหัดครูด้วย

¹ อารี สันหนวี, "การฝึกหัดครู อดีต ปัจจุบัน อนาคต", ศูนย์ศึกษา, ปีที่ 19, ฉบับที่ 3, (มกราคม-มีนาคม 2516), หน้า 29.

² กอ สวัสดิคพานิช, "ขอคิดวางแผนการเกี่ยวกับการฝึกหัดครู", ขอคิดการฝึกหัดครู จากการศึกษา สอ. เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 152, หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู (พระนคร: โรงพิมพ์ครูสภา, 2517), หน้า 221.

³ ชีระ บุญเจริญ, "ศึกษาศาสตร์", แนวทางเกี่ยวกับการฝึกหัดครู 3:1 (มกราคม-เมษายน 2521), หน้า 27.

การฝึกหัดครูในสถาบันฝึกหัดครู ให้ความสำคัญสูงสุดไว้ 2 ภาค คือภาคทฤษฎีอันเป็นรายวิชาต่าง ๆ ที่ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักศึกษาเกี่ยวกับวิชาสามัญและวิชาชีพครู และภาคปฏิบัติ คือการฝึกสอนอันเป็นการ จัดให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์วิชาชีพประเภทหนึ่งที่เป็นช่วงของการสอนภายใต้การแนะนำ และฝึกให้รับผิดชอบเพิ่มขึ้นตามลำดับ ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กเรียน การฝึกสอนจึงถือว่าเป็นการปฏิบัติงานอาชีพครูโดยตรง นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ ได้เน้นถึงความสำคัญของการฝึกสอนไว้ว่า

การฝึกสอนเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของสถาบันผลิตครูระดับต่าง ๆ ที่พยายามจัดให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้นำเอาทฤษฎีต่าง ๆ ทั้งหมดที่เรียนมาปฏิบัติ เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการของเด็ก เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดกว้างขวางและริเริ่มในการทำงาน เข้าใจบทบาทในการเป็นครู โดยการได้ปฏิบัติจริง รู้จักเลือกใช้วิธีการสอน ได้ถูกต้อง มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู เรียนรู้การบริหารโรงเรียน ตลอดจนเข้าใจและทำงานร่วมกับผู้บริหาร คณะครู เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และคนในชุมชนอาชีพต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี²

¹ Don Davies and Kathleen Amershek, "Student Teaching", in Encyclopedia of Educational Research, 4th Edition Edited by Robert L. Ebel (American Educational Research Association, 1969), PP. 1377-1378.

² นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์, สัมมนานิติศาสตร์ฝึกสอน (นครสวรรค์:วิทยาลัยครู-นครสวรรค์, 2518), หน้า 1.

ฉะนั้น ส่วนสำคัญยิ่งของการศึกษาวิชาชีพครูอยู่ที่การฝึกและปฏิบัติ เพราะการฝึกปฏิบัตินี้เองจะช่วยให้ผู้ที่จะเป็นครู เรียนรูว่า อาชีพครู เป็นอาชีพที่ต้องใช้ เทคนิคและกลวิธีขั้นสูง ความสำคัญยิ่งของการดำเนินวิชาชีพครู จึงอยู่ที่การสามารถนำไปสู่การ ปฏิบัติจริงดังที่ ฮาร์โรลด์ พี. อัดัมส์ (Harold P. Adams) ได้กล่าวถึง "การกำหนดโครงการ ฝึกสอนไว้ในหลักสูตร เพื่อจะให้นักศึกษาได้มีโอกาสทดลองปฏิบัติงานสอนตามทฤษฎีที่ได้ศึกษามาแล้วในวิทยาลัย เป็นการฝึกนักศึกษา ก่อนจะออกไปเป็นครู ให้ได้เผชิญกับสภาวะการณ์ของแควะโรงเรียนซึ่งไม่เหมือนกัน ทั้งในด้านการ จัดชั้นเรียน การ จัดครู การ นิเทศ การบริหารงาน การ คัดเลือกนักเรียน วิธีสอน ตลอดจนการ เตรียมโครงการงานต่าง ๆ ลวงหน้าของโรงเรียนที่เขาฝึกสอน"

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การฝึกสอนมีความสำคัญและให้ผลประโยชน์แก่นักศึกษา ฝึกหัดครู เป็นอย่างยิ่ง แทนอกเห็นอจากประโยชน์ที่จะได้แก่นักศึกษาฝึกหัดครูแล้ว การฝึกสอน ยัง เป็น เครื่องสะท้อนถึงประสิทธิภาพของการ จัดโครงการฝึกสอนด้วย เกล เอ็ม อินโลว์ (Gail M. Inlow) กล่าวว่า "การฝึกสอนเป็นเครื่องวัดคุณภาพของโครงการฝึกสอน ซึ่งจะทำให้สถาบันฝึกหัดครู รุขอบกพรอง เพื่อจะได้ปรับปรุงการ จัดการฝึกสอนให้ดีขึ้น" ² ดังนั้นจะ เห็นไควว่าการ ฝึกสอนเป็นโปรแกรมที่สำคัญที่สุดในโครงการ ฝึกหัดครู หรืออาจจะพูดไควว่าเป็น หัวใจของการ ฝึกหัดครูที่เคียว เพราะการ ฝึกสอนเป็นประสพการณ์ที่สำคัญที่สุด จัควาเป็น กิจกรรมชั้นรพบยอคที่ไผ่ประสพการณ์แก่ผู้ศึกษาที่จะเป็นครู โดยตรงก่อนที่จะไปเป็นครู ความสำคัญของการฝึกสอน สารีช บัวศรี กล่าววว่า "การฝึกสอนเป็นหัวใจของการฝึกหัดครู เพราะ

¹ Harold P. Adams and Frank G. Dicky, Basic Principles of Student Teaching. (New York: American Book Company, 1959), P.6.

² Gail M. Inlow, Maturity in High School Teaching (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc., 1963), P.400.

อาชีพครูที่เขายอมรับว่าเป็นอาชีพที่แท้จริงก็ เพราะมีการฝึกสอนอยู่ การฝึกสอน เป็น เรื่องสำคัญ ยิ่ง เพราะว่าเป็นการนำเอาทฤษฎีที่เรียนในชั้นกับการปฏิบัติจริงมาบรรจบกันว่าจะปฏิบัติได้จริงหรือไม่"

นักศึกษาฝึกสอนจะไ้ได้รับประโยชน์จากการฝึกสอนเป็นอย่างมาก เพราะเกิดการ เรียนรู้ว่ามีอะไรบ้างที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของตน และมีโอกาสที่จะพัฒนาบุคลิกภาพ ทักษะคติ และความเจริญงอกงามทางค่านิยมอาชีพครู โดยเริ่มต้นอย่างถูกต้องตามแบบฉบับที่สมควร นั่นก็คือ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการฝึกสอน ดังเช่นที่ เอ็ดเวิร์ด เอ. พิวเรส (Edward A. Piess) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการฝึกสอน จากการสำรวจของยูเนสโก โดยผ่านสถาบันฝึกหัดครูภาคพื้น เอเชีย มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาความสามารถของนักศึกษาฝึกสอนในการที่จะนำทฤษฎีต่าง ๆ ที่เรียน มา มาสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอน
2. เพื่อพัฒนาให้นักศึกษาฝึกสอนมีความ เข้าใจถูกต้องสมบูรณ์เกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนา การของเด็ก
3. เพื่อพัฒนาให้นักศึกษาฝึกสอนมีความ เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดกว้าง และมี ความคิดริเริ่มในการปฏิบัติงานของตน
4. เพื่อให้ให้นักศึกษาฝึกสอนเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทที่แท้จริงของครูอาชีพ โดย เรียนรู้ผ่านจากการฝึกสอน
5. เพื่อพัฒนาให้นักศึกษาฝึกสอน เข้าใจถึงภาระหน้าที่ของครูที่จะต้องปฏิบัติ โดยจาก การมีโอกาสได้คุ้นเคยกับสภาพการณ์และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในห้องเรียน

ศาสตราจารย์ บัณฑิต, คำปราศรัยของอธิบดีกรมฝึกหัดครู ประชานในพิธี เปิดสัมมนา
อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ และอาจารย์นิเทศก์ ผู้ดำเนินงานการฝึกสอน. บรรยาย ณ
 วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา 6-7 กรกฎาคม 2516. (โร เนียว).

6. เพื่อพัฒนานักศึกษาฝึกสอนเกี่ยวกับทัศนคติต่อวิชาชีพ และเป็นการส่งเสริมทักษะ
 คานมมนุษย์สัมพันธ์ เพื่อสามารถปฏิบัติงานร่วมกับนักเรียน ผู้ร่วมงานในการฝึกสอน ตลอดจน
 บุคคลในชุมชนได้อย่างดี¹

เนื่องจากกระบวนการฝึกสอนเป็นงานสำคัญ และเป็นงานใหญ่สำหรับสถาบันการ
 ผลิตครู จึงต้องอาศัยการปฏิบัติงานร่วมกันของบุคคลหลายฝ่าย หลายระดับ ลำพังแต่หัวหน้า
 นิเทศก์การฝึกสอนและอาจารย์นิเทศก์ เท่านั้นไม่สามารถที่จะดำเนินงานการฝึกสอนให้สำเร็จ
 ลุล่วงไปได้ ในการจัดและดำเนินงานฝึกสอนต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายด้วย
 กัน ภายใต้การอำนวยความสะดวกของหัวหน้าฝึกสอน ที่จะประสานสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้
 เห็นว่างานฝึกสอนเป็นหน้าที่ของทุกคนจะต้องช่วยกัน จึงจะทำให้เกิดความร่วมมือได้ บุคคล
 เหล่านี้ได้แก่

1. ผู้บริหารวิทยาลัยครู
2. คณาจารย์นิเทศก์
3. โรงเรียนฝึกสอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูใหญ่และครูพี่เลี้ยง
4. นักเรียนในชั้นเรียน
5. นักศึกษาฝึกสอน
6. บุคคลอื่น ๆ ทั้งในวิทยาลัยครูและฝ่ายโรงเรียนฝึกสอน²

---

¹ Edward A. Pires, Student Teaching Practices in Primary
 Teacher Training Institutions in Asia (Bangkok: UNESCO Regional
 Office of Education in Asia, 1969), PP.8-9.

² วิทยาลัยครูนครสวรรค์, หมวดนิเทศการฝึกสอน, คู่มือการฝึกสอน
 (นครสวรรค์: แสงศิลปการพิมพ์, 2516), หน้า 8.

แต่เนื่องจากการฝึกสอนเป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบเกี่ยวข้องของอยู่หลายด้าน การฝึกสอนจะบรรลุผลสำเร็จตามจุดหมายดังกล่าวมาแล้วเพียงไร จึงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องของเหล่านั้น โดยตัวหัวหน้าหน่วยนิเทศก์การฝึกสอนเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายด้วยดี

ในคณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์มีหัวหน้าหน่วยนิเทศก์การฝึกสอน เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดและดำเนินการฝึกสอนให้เป็นที่ไปตามนโยบายของคณะ วิทยาลัยครู จันทร เกษม ได้กำหนดงานของหัวหน้าฝึกสอนไว้ดังนี้

1. บริหารงานฝึกสอนของวิทยาลัย
2. วางนโยบายร่วมกับคณะกรรมการฝึกสอนให้สอดคล้องกับนโยบายของวิทยาลัย
3. รักษาและปฏิบัติงานฝึกสอนตามนโยบาย
4. แบ่งงานฝึกสอนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง
5. ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

นอกจากนี้ เจม กริฟฟิท เอลเลียต (Jame Griffith Elliott) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของหัวหน้าฝึกสอนไว้ว่า "หน้าที่ของหัวหน้านิเทศก์การฝึกสอนโดยทั่วไปก็คือ การบริหาร และการจัดการฝึกสอนให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด"²

บุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในการฝึกสอนก็คงจะได้แก่ หัวหน้าหน่วยนิเทศก์การฝึกสอนซึ่งในการบริหารงานระดับนี้ต้องยอมรับกันว่า หัวหน้าหน่วยนิเทศก์การฝึกสอนเป็นผู้

¹ วิทยาลัยครู จันทร เกษม, คู่มือนิเทศการฝึกสอน (กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยครู-จันทร เกษม, 2519), หน้า 16.

² Jame Griffith Elliott, "A Role Perception: The College Coordinator", in Teacher Education in The Public Schools (Cedar Falls, Iowa: Fortieth Yearbook of the Association for Student Teaching, 1961), P.47.

บริหารงานระดับย่อยขององค์การใหญ่ ซึ่งหมายถึงคณะครูศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ การบริหารงานในระดับนี้จึงมีข้อแตกต่างกันไปจากผู้บริหารงานระดับคณะ เพราะการบริหารงานระดับนี้ ผู้รับผิดชอบจะเป็นผู้ปฏิบัติงานมากกว่าการกำหนดนโยบาย ทั้งนี้เพราะนโยบายของการบริหารงานในระดับนี้จะต้องเป็นที่ยอมรับของระดับคณะเสียก่อน ตัวของผู้บริหารในองค์การระดับหัวหน้าหน่วยนิเทศก์การฝึกสอนสามารถที่จะกำหนดนโยบายลงไปได้ แต่จะกระทำโดยทันทีทันใดนั้นไม่ได้ จะต้องได้รับการยินยอมจากผู้บริหารระดับคณะ ดังนั้นผู้รับผิดชอบงานระดับหัวหน้าหน่วยนิเทศก์การฝึกสอนจึงต้องได้รับการพิจารณาให้

หัวหน้าหน่วยนิเทศก์การฝึกสอนเป็นผู้ควบคุมกระบวนการจัดการฝึกสอน เริ่มตั้งแต่เตรียมนักศึกษาออกฝึกสอน การส่งนักศึกษาไปฝึกสอน การนิเทศการสอน การประเมินผลการฝึกสอน และการสัมมนาการฝึกสอน กระบวนการเหล่านี้หัวหน้าหน่วยนิเทศก์การฝึกสอนจะเป็นผู้จัดการและบริหารงานเหล่านี้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการนิเทศการสอน

กระบวนการนิเทศ เป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วย แบบแผนของการนิเทศที่ลำค้ำขั้นตอนไว้ออก เนื่องกันอย่างมีระเบียบแบบแผนนั้นจะต้องเป็นแบบแผนที่ดี มีลำค้ำขั้นตอนในการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน และออกเนื่องกันอย่างมีระเบียบ พร้อมด้วยเหตุผลและเป็นไปได้¹

กระบวนการนิเทศที่มีชื่อเรียกด้วยอักษรย่อว่า POLCA ซึ่ง เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) เป็นผู้เสนอการบริหารการนิเทศไว้ดังนี้

1. Planning processes (P) หมายถึง การวางแผนในการปฏิบัติงาน การกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ การกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติงาน การคาดคะเนผลที่เกิดจากการวางโครงการ

¹ วิจิตร ชีระกุล วรุตบางกูร, กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ และ สุพิชญา ชีระกุล, การนิเทศการศึกษา (สมุทรปราการ: ชนิษฐการพิมพ์และโฆษณา, 2520), หน้า 158.

2. Organizing processes (O) หมายถึง การกำหนดมาตรฐานของงาน การรวบรวมแสวงหาทรัพยากรทางคนวัสดุและกำลังคน การสร้างความสัมพันธ์ของหน่วยงาน การมอบหมายงาน การเขียนโครงสร้างและองค์การ การกำหนดนโยบายในการทำงาน

3. Leading processes (L) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การคัดเลือกบุคคลให้ทำหน้าที่ การกระตุ้นให้คนทำงาน การคิดริเริ่มสิ่งใหม่ การสาธิตให้ดู การให้คำแนะนำ การสื่อสารให้ทราบ การให้กำลังใจ การแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ การอำนวยความสะดวก และการแสดงภาพให้คนเห็นอย่างชัดเจน

4. Controlling processes (C) หมายถึง การควบคุมอำนาจการ ตักเตือน การแก้ไขการกระทำผิด การไล่ออกหรือเปลี่ยนคนทำงาน การทำหนี การวางกฎเกณฑ์และระเบียบ

5. Assessing processes (A) หมายถึง การประเมินผลงาน การตัดสินเกี่ยวกับวิสัยปฏิบัติ การวัดวิธีการปฏิบัติงาน และการวิจัย ค้นคว้า หรือหาวิธีการใหม่ ๆ

ในฐานะหัวหน้าหน่วยนิเทศการฝึกสอน เป็นผู้หน้าที่และรับผิดชอบอย่างสำคัญในการฝึกสอน การจัดการฝึกสอนให้เกิดประสิทธิภาพนั้นจะต้องใช้วิธีการจัดอย่างมีระบบ มีกฎเกณฑ์ และมีกระบวนการ เพื่อดำเนินงานเป็นขั้นตอน กระบวนการบริหารงานการนิเทศของ เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) เป็นกระบวนการหนึ่งที่ใช้ในการบริหารงานนิเทศโดยลัดดี และกระบวนการนี้สามารถครอบคลุมงานนิเทศการฝึกสอนได้ทั้งหมด ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษากระบวนการนี้ในการบริหารงานนิเทศการฝึกสอนของหัวหน้าหน่วยนิเทศการฝึกสอนของคณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยว่า ใช้กระบวนการใด มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานของหัวหน้าหน่วยนิเทศการฝึกสอนอย่างไร ตลอดจน

---

1. พงษ์ บุญจิตราคุลย์, "ความสัมพันธ์ของการนิเทศการศึกษาและการบริหารโรงเรียน", นักบริหาร (กรกฎาคม 2521), หน้า 26.

ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงานการนิเทศการฝึกสอน ซึ่งคาดว่าผลการวิจัยที่ได้นี้ จะได้นำมา เป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงงานการนิเทศการฝึกสอนในคณะครุศาสตร์ และ คณะศึกษาศาสตร์ให้ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการวิธีบริหารงานนิเทศการฝึกสอนของหัวหน้าหน่วยนิเทศการฝึกสอนในมหาวิทยาลัย
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิธีบริหารงานการฝึกสอนในมหาวิทยาลัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เกี่ยวข้องกับเฉพาะคณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศรวม 8 แห่ง ที่ส่งนักศึกษ่ออกฝึกสอนคือ
  - 1.1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - 1.2 มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์
  - 1.3 มหาวิทยาลัยขอนแก่น
  - 1.4 มหาวิทยาลัย เชียงใหม่
  - 1.5 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร
  - 1.6 มหาวิทยาลัยศิลปากร
  - 1.7 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
  - 1.8 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2. การวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับเฉพาะการบริหารงานของหัวหน้าหน่วยนิเทศการฝึกสอนในคณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ ของมหาวิทยาลัย ในด้านกระบวนการวางแผนงานฝึกสอน

กระบวนการจัดการองค์การนิเทศการฝึกสอน กระบวนการความเป็นผู้นำ กระบวนการควบคุม และกระบวนการประเมินผล โดยยึดหลักกระบวนการบริหารงานการนิเทศตามแนวความคิดของ เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris)

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัย หมายถึง สถานศึกษาที่ให้ความรู้ระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีความหลากหลายของวิชาด้วยกัน มีอำนาจที่จะประสาทปริญญาให้แก่ผู้ที่สำเร็จวิชาสาขาต่าง ๆ และสังกัดในทบวงมหาวิทยาลัย

คณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ หมายถึง สถาบันการผลิตครูระดับปริญญาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

ผู้บริหาร คณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ หมายถึง คณบดี และรองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัย

หัวหน้าหน่วยนิเทศการฝึกสอน หมายถึง หัวหน้างานฝึกสอนผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบการจัดการ คานการฝึกสอน ในคณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์

อาจารย์นิเทศ หมายถึง อาจารย์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ ให้มีหน้าที่นิเทศการฝึกสอนของนิสิตและนักศึกษาครู

ครูพี่เลี้ยง หมายถึง ครูที่สอนประจำอยู่ในโรงเรียนฝึกสอน คอยให้ความช่วยเหลือดูแลนิสิตและนักศึกษาฝึกสอน

นิสิตและนักศึกษาฝึกสอน หมายถึง นักศึกษาครูที่คณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ ส่งออกไปทำการฝึกสอน

การนิเทศการฝึกสอน หมายถึง การปฏิบัติในการให้คำแนะนำช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษา ให้ขอเสนอแนะแก่นิสิตและนักศึกษาครูขณะฝึกสอน

โรงเรียนฝึกสอน หมายถึง โรงเรียนที่คณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์เลือกส่ง
นักศึกษาออกไปทำการฝึกสอน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้คือ

1. ช่วยให้ทราบถึงกระบวนการบริหาร งานนิเทศการ ฝึกสอนของหัวหน้าหน่วย
นิเทศการ ฝึกสอนในมหาวิทยาลัย
2. ช่วยให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการบริหาร งานนิเทศการ ฝึกสอน
3. เพื่อเป็นแนวทางต่อผู้บริหาร คณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ ในการพัฒนา
งานทางด้านการฝึกสอนให้ดียิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยผู้บริหารคณะครุศาสตร์
หรือคณะศึกษาศาสตร์ หัวหน้าหน่วยนิเทศการ ฝึกสอน และอาจารย์นิเทศในคณะครุศาสตร์
หรือคณะศึกษาศาสตร์ ทั้ง 8 คณะ ในมหาวิทยาลัยจำนวน 8 แห่ง โดยแยกรายละเอียดดังนี้

1.1 ผู้บริหาร ได้แก่ คณบดี รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ของทั้ง 8 มหาวิทยาลัย
ทุกคน จำนวน 16 คน

1.2 หัวหน้าหน่วยนิเทศการ ฝึกสอนของทั้ง 8 มหาวิทยาลัยทุกคน จำนวน
8 คน

1.3 อาจารย์นิเทศ อาจารย์ที่ทำหน้าที่นิเทศการ สอน สุ่มตัวอย่างอย่างง่าย
(Simple Random Sampling) สถาบันละ 15 คน จำนวน 120 คน

รวมกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยทั้งสิ้น 144 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบ (Check list) และแบบประเมินค่า (Rating scale) สร้างขึ้นโดยอาศัยกระบวนการนิเทศของ เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) ซึ่งมีกระบวนการอยู่ 5 ขั้นตอนด้วยกันคือ

- Planning processes
- Organizing processes
- Leading processes
- Controlling processes
- Assessing processes

โดยศึกษาจากตำรา เอกสาร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และปรึกษากับผู้มีประสบการณ์ทางด้านบริหารงานนิเทศการฝึกสอน แล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยตรวจแก้ไข พร้อมทั้งขอความคิดเห็น เพื่อปรับปรุงแบบสอบถามให้ดียิ่งขึ้น จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางคานบริหารงานนิเทศการฝึกสอน และผู้เชี่ยวชาญทางคานการสร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัยได้ตรวจแก้ไข จำนวน 7 ท่าน หลังจากนั้นจึงนำมาปรับปรุง เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วจึงนำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มประชากร ซึ่งเป็นผู้บริหาร คณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ หัวหน้าหน่วยนิเทศการฝึกสอน และอาจารย์นิเทศในคณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยทั้ง 8 แห่งทั่วประเทศไทย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติในการวิเคราะห์ดังนี้

3.1 ข้อมูลที่เกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่และร้อยละ

3.2 ข้อมูลที่เกี่ยวกับกระบวนการวิธีบริหารงานนิเทศการฝึกสอน วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ลำดับชั้นในการเสนอผลการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดลำดับชั้นตอนของการเสนอข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 5 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย คำนิยามหรือคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย และการดำเนินการวิจัยตามลำดับ

บทที่ 2 กล่าวถึงเอกสาร และงานวิจัย เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้

บทที่ 3 กล่าวถึงวิธีดำเนินการวิจัยโดยละเอียด

บทที่ 4 เป็นการเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 เป็นการสรุปผลการวิจัย อภิปรายและการให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย